

at liber qui tot passus est varietates, integer dici non potest : ergo.

R. Nego min. Si enim illæ variantes quoad litteras vel interpunctiones omissas, additas aut transmissas tantum se teneant, et substantiam factorum ac doctrinæ non afficiant, nihilominus liber ille est integer, prout supra exposuimus : atqui tales sunt omnes variantes quas doctor Millius notavit; iis enim non obstantibus, in quolibet exemplari et in quacumque lingua eadem leguntur facta, eadem miracula, eadem fidei dogmata, eadem morum præcepta, eadem denique doctrina : ergo.

Et vero, Millius innumera secum contulit exemplaria, innumeras versiones, innumeras ejusdem versionis editiones, innumeros codices manuscriptos, et quascumque etiam accentuum dissimilitudines minutatim recensuit : sed mirum videri non debet si in tanto diversorum exemplarium numero, tot hujus generis repertæ fuerint varietates : contrarium sine grandi miraculo advenire non potuisset, omnes enim libri, cujuscumque sint momenti et auctoritatis, tales subeunt mutationes, quæ eo frequentius contingere debuerunt quod per multa sæcula sola opè manuscriptorum multiplicari poterant exemplaria.

Unde doctissimus *Bentley*, qui præclaram Terentii dedit editionem, viginti millia varietatum observavit in diversis hujus poetæ editionibus et exemplaribus, paucis, in comparatione Millii, respectu Novi Testamenti : sic igitur concludere non dubitat : « Je suis moralement assuré que, » même sur la moitié moins d'exemplaires (que n'en a » comparé M. Mill), les variantes de ce poète monteraient » à cinquante mille. »

Nedum ingens varietatum numerus substantialem alicujus libri integritatem afficiat, illam potius confirmat; eo namque difficilior est aliquem librum substantialiter corrumpi quo in majori numero sunt ipsius exemplaria, versiones et editiones : atqui multæ varietates lectionum, versionum et editionum multitudinem exemplarium ostendunt; ubi enim unicum est exemplar, ibi nullâ esse potest lectionum diversitas : ergo.

Inst. Illæ varietates, licet ad substantiam factorum et doctrinæ non pertineant, libros divinos tamen dedecent : ergo Deus eas impedire debuisset, si prædicti libri essent divini.

R. 1º. Divinitatem librorum Novi Testamenti demonstrare hic non intendimus, illos enim consideramus velut libros historicos et humanos; veritatem monumentorum quæ in ipsis continentur duntaxat inquirimus, ut ex illis noscamus principia, dogmata et præcepta religionis Christianæ, atque valida instituere possimus argumenta ad illius veritatem et divinitatem demonstrandam : ad hæc autem necesse non est ut libri Novi Testamenti divina inspiratione fuerint scripti : merito igitur a consideranda illorum divinitate hic abstinemus.

R. 2º. Nego ant., et dico supradictas varietates libros divinos non dedecere, quia repugnat Deum eas impedire teneri; repugnat enim Deum teneri perpetuum et inutile operari miraculum : at in ea hypothesi teneretur, etc. 1º Perpetuum; hujusmodi namque varietates præcaveri non possunt absque perpetuo miraculo, præsertim cum tot exemplarium millia per multa sæcula non nisi manu fuerint scripta. 2º Illud miraculum prorsus inutile esset, siquidem varietates istæ non impediunt quin religio maneat integra. Ergo.

ARTICULUS TERTIUS.

DE LIBRORUM NOVI TESTAMENTI VERITATE.

Hic spectamus Apostolos solummodo velut scriptores humanos : humani autem scriptores majorem vel minorem merentur fidem, pro indole aliisve qualitatibus, pro narrandi modo, natura factorum et variis circumstantiis in quibus constituuntur : quæstio est igitur an auctores librorum Novi Testamenti, horum habita ratione, omnimodam mereantur fidem in eis quæ narrant, adeo ut libri Novi Testamenti sint veri.

PROPOSITIO.

Libri Novi Testamenti sunt veri.

Prob. Illi libri sunt veri quorum auctores decepti non fuerunt; decipere noluerunt, nec decipere potuissent etiamsi voluissent: atqui librorum Novi Testamenti auctores decepti non fuerunt, decipere noluerunt, etc.

1° *Decepti non fuerunt.* Plurimi enim homines sensati decipi non possunt circa facta sensibilia, publica et gravissimi momenti, quorum fuerunt testes saltem cœvi: atqui auctores librorum Novi Testamenti sunt plurimi, nempe octo; erant valde sensati, ut constat ex ipsorum scriptis; referunt facta sensibilia, publica et gravissimi momenti, videlicet resurrectionem mortuorum, curationem ægrotorum, expulsionem dæmonum, multiplicationem panum, et sexcenta hujusmodi: horum fuerunt non solum testes cœvi, sed plures fuerunt testes oculati, scilicet Matthæus, Joannes, Petrus, Jacobus, et Judas frater ejus; tres alii, Marcus, Lucas et Paulus, erant Christo cœvi, millies primos viderunt discipulos et cum illis locuti sunt: porro hujusmodi testes circa talia facta decipi non potuerunt: ergo 1°.

2° *Decipere noluerunt.* Necessario enim fateadum est auctores qui manifestos præ se ferunt sinceritatis characteres, decipere noluisse: atqui auctores librorum Novi Testamenti manifestos, etc.; erant enim pauperes, rudes, illitterati, inculti, tardioris ingenii: nonnisi ergo ridicule consilium tribueretur illis universum decipiendi orbem: morum integritate ita erant conspicui, ut nullum in eis vitium deprehendere potuerint Celsus, Porphyrius et Julianus, licet religionis Christianæ hostes infensissimi; in ipsis maxima eminet modestia et singularis animi candor; suos nævos ingenue confitentur, suam animi imbecillitatem, ambitiosas contentiones olim inter eos exortas, incredulitatem a Christo sibi exprobratam: hæc simpliciter referunt; innumera facta sensibus obvia, publica, gravissimi momenti, coram ingenti hominum multitudine peracta narrant; nefandam Christi mortem placido sedatoque ani-

mo scribunt; *et ibi*, inquit, *crucifixerunt eum*. In eos a quibus gravissime vexati fuerant, nulla jactant convicia, nihil querimoniam sibi permittunt; sed omnia nude et placide commemorant, sicut res omnino indifferentes et ad se non pertinentes.

Circumstantias locorum, temporis et personarum, fraudi detegendæ, si qua fuisset, aptissimas, fideliter describunt; designant vicos, urbes, annum, mensem, diem et horam; appellant testes adhuc viventes coram quibus res quas referunt gestæ sunt, nominant imperatores, reges, proconsules, præsides et pontifices sub quibus hæc contigerunt: atqui evidentissime patet hujusmodi homines consilium decipiendi non iniisse.

Præterea, sanam prædicant doctrinam quam omnes semper demirati sunt: sublimia proponunt fidei dogmata quæ, licet impenetrabilia, perfecte tamen sibi consentiunt, et in quibus acutissimi viri ne levissimum quidem unquam deprehendere potuerunt contradictionis indicium; perfectissimas cunctarum virtutum tradunt regulas: atqui evidenter repugnat homines rudes, incultos et illitteratos tam sublimem, perfectam, sapientem et demiramdam excogitasse doctrinam: ergo, etc. Ergo 2°.

3° *Decipere non potuissent etiamsi voluissent.* Impossibile est enim decipere homines cœvos circa facta quæ stricto subjiciuntur examini, et circa quæ fraus, si qua existeret, facile detegeretur: atqui facta quæ in libris Novi Testamenti referuntur stricto subjecta sunt examini, et fraus, si qua exstisset, facile detecta fuisset.

1° *Stricto subjecta sunt examini.* Agitur enim de factis gravissimi momenti, nempe de nova religione instituenda, quæ mysteria rationi impervia, et morum præcepta cupiditatibus adversa proponit; agitur de abroganda religione Judaica, de convellenda superstitione ethnica; agitur de innumeris prodigiis stupendis, de cæcis videntibus, de claudis ambulantiis, de surdis audientibus, de mutis loquentibus, de dæmonibus ejectis, de mortuis ad vitam revocatis; agitur de doctrina quæ nihil in presenti vita promittit præter jejunia, fletus, carnis afflictationes, odium et ludibria

mundi, persecutiones tyrannorum, flagella, carceres, tormenta et mortem; multi tamen et Judæi et pagani hanc admiserunt doctrinam illique tam firmiter adhæserunt, ut pro ejus defensione mortem subire non dubitaverint; illam certe non admiserunt quin prius stricto examini subjecerint facta quibus veritas ejus innitebatur. Ergo 1°.

2° *Fraus* circa hujusmodi facta *facillime detegi potuisset*. Facillimum quippe esset detegere fraudem, si qua esset, circa facta gravissimi momenti, non in angulo vel in obscuritate peracta, sed splendida et publica; non præterita, sed coæva, et quodam modo præsentia; non quædam tantum et pauca, sed innumera; non semel aut iterum acta et quasi per transennam, sed diu perseverantia, sæpius repetita coram multis testibus adhuc viventibus: atqui talia sunt facta Novi Testamenti: ergo si Apostoli ea supposuissent, statim fraus patens fuisset, et nemo ea admisisset ut vera: ergo 2°, etc.; aliunde, etc. Ergo.

Unde *Rousseau*, civis Genevensis, *Emile*, libr. 4: « J'a-
» voue que la majesté des Écritures m'étonne, la sainteté de
» l'Évangile parle à mon cœur. Voyez les livres des philo-
» sophes, avec toute leur pompe; qu'ils sont petits près de
» celui-là! Se peut-il qu'un livre à la fois si sublime et si
» simple soit l'ouvrage des hommes? se peut-il que celui
» dont il fait l'histoire ne soit qu'un homme lui-même? Est-
» ce là le ton d'un enthousiaste ou d'un ambitieux sectaire?
» Quelle douceur, quelle pureté dans ses mœurs! quelle
» grâce touchante dans ses instructions! quelle élévation
» dans ses maximes! quelle profonde sagesse dans ses dis-
» cours! quelle présence d'esprit, quelle finesse et quelle
» justesse dans ses réponses! quel empire sur ses passions!
» Où est l'homme, où est le sage qui sait agir, souffrir et
» mourir sans faiblesse et sans ostentation? Quand Platon
» peint son juste imaginaire (*de Rep. Dial. 1*), couvert de
» tout l'opprobre du crime et digne de tous les prix de la
» vertu, il peint trait pour trait Jésus-Christ: la ressem-
» blance est si frappante, que tous les Pères l'ont sentie, et
» qu'il n'est pas possible de s'y tromper. Quel préjugé et quel
» aveuglement ne faut-il pas avoir pour oser comparer le fils

» de Sophronisque au fils de Marie! Quelle distance de l'un
» à l'autre! Socrate mourant sans douleur, sans ignominie,
» soutint aisément jusqu'au bout son personnage; et si cette
» facile mort n'eût honoré sa vie, on douterait si Socrate,
» avec tout son esprit, fut autre chose qu'un sophiste.

» Il inventa, dit-on, la morale. D'autres avant lui l'avaient
» mise en pratique; il ne fit que dire ce qu'ils avaient fait;
» il ne fit que mettre en leçons leurs exemples. Aristide avait
» été juste avant que Socrate eût dit ce que c'était que la
» justice; Léonidas était mort pour son pays avant que
» Socrate eût fait un devoir d'aimer la patrie; Sparte était
» sobre avant que Socrate eût loué la sobriété; avant qu'il
» eût défini la vertu, la Grèce abondait en hommes ver-
» tueux. Mais où Jésus avait-il pris chez les siens cette mo-
» rale élevée et pure, dont lui seul a donné les leçons et
» l'exemple? Du sein du plus furieux fanatisme, la plus
» haute sagesse se fit entendre, et la simplicité des plus
» héroïques vertus honora le plus vil de tous les peuples.
» La mort de Socrate philosophant tranquillement avec
» ses amis est la plus douce qu'on puisse désirer; celle de
» Jésus expirant dans les tourments, injurié, raillé, maudit
» de tout un peuple, est la plus horrible qu'on puisse crain-
» dre. Socrate, prenant la coupe empoisonnée, bénit celui
» qui la lui présente et qui pleure; Jésus, au milieu d'un
» supplice affreux, prie pour ses bourreaux acharnés. Oui,
» si la vie et la mort de Socrate sont d'un sage, la vie et la
» mort de Jésus sont d'un Dieu.

» Dirons-nous que l'histoire de l'Évangile est inventée à
» plaisir? Mon ami, ce n'est pas ainsi qu'on invente; et les
» faits de Socrate, dont personne ne doute, sont moins at-
» testés que ceux de Jésus-Christ. Au fond, c'est reculer la
» difficulté sans la détruire, il serait plus inconcevable que
» plusieurs hommes d'accord eussent fabriqué ce livre,
» qu'il ne l'est qu'un seul en ait fourni le sujet. Jamais des
» auteurs Juifs n'eussent trouvé ni ce ton ni cette morale,
» et l'Évangile a des caractères de vérité si grands, si frap-
» pants, si parfaitement inimitables, que l'inventeur en
» serait plu étonnant que le héros. »

Hæc eloquens confessio viri sua impietate contra omnem revelationem notissimi, digna est ut ab omnibus memoria retineatur; ideo eam integram citare volui, licet cum illo fateri non debeamus populum Judaicum omnium populorum fuisse vilissimum. Ergo.

Solvuntur objectiones.

Obj. 1°. Nulla fides adhibenda est scriptoribus qui aperte sibi contradicunt: atqui scriptores Novi Testamenti in pluribus aperte sibi contradicunt, v. g. Matthæus et Lucas suo modo referunt genealogiam Christi omnino dissimilem, et alia hujusmodi quæ interpretes secum conciliare non possunt. Ergo.

R. Nego min. Nonnullæ quidem inter Evangelistas reperuntur discrepantiæ, difficultates et obscuritates, sicut inter diversos historiarum profanarum scriptores: hujusmodi autem discrepantiæ sinceritatem Apostolorum attestantur; si enim facta quæ narrat supposuissent, vel ex mutuo consilio, vel non: si prius, non reperirentur inter eos discrepantiæ quæ aptæ fuissent ad fraudem manifestandam; si posterius, tam perfecte secum in substantia convenire non potuissent. Ergo.

Auctores librorum Novi Testamenti facta, prout memorie occurrunt, in magna simplicitate narrant, in temporibus diversis scripserunt: S. Matthæus, anno sexto post mortem Christi; S. Marcus, anno decimo; S. Lucas, anno decimo nono; S. Joannes, anno sexagesimo tertio, ut communiter tenetur. Unusquisque in narrando suum ordinem sequitur, suum stylum, suum scribendi modum; unus has omittit circumstantias, alter eas describit; hic tale factum non refert, iste non vult illud prætergredi. His autem positis, naturaliter plures inter quatuor Evangelia existere debent discrepationes, et etiam contradictiones apparentes, quæ eo difficilius sibi conciliari possunt, quo magis ab Apostolis sumus remoti, et alieni a cognitione locorum, personarum, consuetudinum aliorumque hujusmodi, quæ ad intelligentiam narrationis factorum publicorum presentium aut cœvorum non parum

inserviebant: istiusmodi ergo difficultates nos movere non debent, sed e contra auctoritatem Evangeliorum confirmant; demonstrant enim nullam exstitisse collusionem inter Evangelistas.

Cæterum de apparentibus contradictionibus istis singulatim hic agere non debemus; pro eis recurrendum est ad Scripturæ sacræ interpretes, qui eas saltem plausible conjectura solvunt. Vide *Maldonat*, *Jansenium* in *Evang.*, *Calmet*, *Mauduit*, *Vence*.

Quoad duas Christi genealogias, quæ primo visu sibi oppositæ videntur, notandum S. Lucam pluribus annis post S. Matthæum scripsisse, et Evangelium ejus ignorare non potuisse; nihil ergo ipsi facilius erat quam eandem texere genealogiam; aliam tamen valde diversam ordinat: ergo contradictio est duntaxat in apparentia. Unde nec Judæi, nec pagani, nec hæretici eam in primis Ecclesiæ sæculis, ante Julianum Apostatam, objecerunt.

Juxta communiorem sententiam, S. Matthæus genealogiam Joseph descripsit, et S. Lucas genealogiam Mariæ, sicque omnis contradictionis species evanescit. Constabat Mariam de eadem tribu esse ac Joseph: unde duo Evangelistæ, utriusque genealogiam texendo, pariter ostendebant Jesum ex tribu Juda et semine David descendere. Vide dissert. *Calmet*, *Mauduit*, t. 1, et *Bullet*, *Réponses critiques*, t. 2.

Inst. Apostoli et Evangelistæ simplicitatem narrationis et apparentes contradictiones consulto finxerunt, ut fabulas tutius persuaderent. Ergo.

R. Nego ant. Nam 1° idem dici posset de omnibus aliis auctoribus historicis, sicque pyrrhonismus admittendus esset. 2° Quicumque Evangelia aliosque Novi Testamenti libros attente legit, clare videt et quasi sentit illorum auctores styli simplicitatem et apparentes contradictiones non affectasse, ut fucum facerent; impostores enim non ita scribere solent, ut ipse *Rousseau* supra citatus asserit. 3° Deistæ non cessant clamare Apostolos fuisse rudes et tardioris ingenii; at viri hujusmodi, in multis operibus, diversis temporibus peractis, veritatem tam solerter simu-

lare non potuissent, ut ne unum quidem fraudis indicium ipsis excidisset. 4° Non finxissent facta publica, coetanea, coram testibus adhuc viventibus patrata. 5° Non tam alacriter mortem subiissent pro asserendis factis quorum falsitas ipsis notissima fuisset. Ergo.

Obj. 2°. Omnes librorum Novi Testamenti scriptores Christi erant sectatores : verum hujusmodi scriptores valde sunt suspecti. Ergo.

R. Nego min. Si enim librorum Novi Testamenti auctores ideo essent suspecti, quia Christi erant sectatores, a fortiori suspecti essent Caesar, Josephus et plures alii qui propria referunt facta ; pari ratione suspecti forent omnes auctores qui leges, consuetudines et res præclare gestas suæ gentis describunt, ac proinde nulli fere historiæ profanæ adhibenda esset fides : id autem non admittunt increduli : ergo.

Testimonium igitur alicujus scriptoris non ideo rejiciendum est, quia ea quæ narrat ad ipsius gentem, principem, dominum aut magistrum spectant : at sedulo perpendenda sunt momenta quæ illius testimonii veritatem ostendunt : porro, si perpendatur testimonium Apostolorum, plurima statim occurrunt momenta quæ illius veritatem invincibiliter adstruunt ; testes enim qui in magna ingenuitate referunt facta sibi nociva, et in eorum confirmationem libenter moriuntur, fide sunt dignissimi : atqui tales sunt Apostoli, *ex supradictis*. Pariter si falsum narrassent, nemini illusissent ; attamen facta quæ narrant innumeris Judæis et paganis persuaserunt : ergo.

Obj. 3°. Christiani non semel falsa narrarunt miracula in gratiam suæ religionis : ergo et Apostoli fingere potuerunt ea quæ narrant.

R. Nego conseq. et paritatem. Ratio disparitatis est, quod falsa miracula quæ identidem nonnulli Christiani ex ignorantia vel ex pia fraude narraverunt, semper quædam præ se ferant suppositionis indicia, unde statim ut serio examini subjiciuntur, tanquam falsa agnoscuntur, aut saltem in legitimam falsitatis suspicionem veniunt : at nihil simile præ se ferunt miracula quæ in libris Novi

Testamenti referuntur ; contra vero, quo strictiori subjiciuntur examini, eo magis apparent vera, *ut jam diximus*. Ergo.

Aliunde falsa miracula a Christianis ex nimia credulitate quandoque narrata, sunt facta particularia ad confirmationem doctrinæ non pertinentia : error igitur in Deum refundi non potest : ergo.

Obj. 4°. Judæi Christum persecuti sunt, illumque tanquam impostorem et malefactorem contumeliis affecerunt, ac per gravissima tormenta mortem illi intulerunt : porro, si cuncta miracula quæ in Evangeliiis narrantur essent vera, nunquam Judæi habuissent Christum ut malefactorem, nec eum tantis suppliciis affecissent, sed e contra omnes illi fidem adhibere debuissent : ergo.

R. Nego min. Constat enim homines ita constitutos esse, ut etiam apertissimas sæpe rejiciant veritates ipsorum cupiditatibus et præjudiciis adversas : atqui facta quæ in libris Novi Testamenti referuntur, cupiditatibus Judæorum eorumque præjudiciis valde adversabantur ; illi enim sibi fingebant Messiam tanquam principem potentissimum qui eos potentes redderet, suamque gentem florentissimam et supra alias gentes dominantem efficeret : ~~illi~~ autem tale inveniebant in Christo. Arbitrabantur non licere morbos curare die sabbati : hinc habuerunt Christum ut impostorem, impium et blasphematorem ; prodigia ejus diabolo tribuebant. Pontifices, odio erga eum semel imbuti, veritatem non inquirebant, nec ad eam attendebant, et vehementi zelo populum docebant nullam illi adhibendam esse fidem : non mirum ergo si Judæi obstinatos sese monstraverint.

Idem contigerat tempore Moysis. Quamvis enim Israelitæ testes oculati fuissent miraculorum ministerio ejus patratorum, et Deum coram ipsis alloquentem audiissent, paucis tamen interjectis diebus ita facti sunt stolidi, ut vitulum aureum adorarent. Nonne nunc multi videntur homines persuasum habentes unicum peccatum mortale horrendam pœnarum aternitatem mereri, qui tamen multis hujusmodi peccatis se inquinant ? Ergo.

Præterea, multi Judæi Christum ut verum habuerunt Messiam. Nam, præter Apostolos et discipulos non paucos, qui omnes erant Judæi, tria millia una vice, et quinque altera die ad prædicationem B. Petri conversi sunt, Act. II, 41 et IV, 4 : at testimonium eorum qui crediderunt plus valet quam testimonium eorum qui non crediderunt; qui enim credebant, omnia sua præjudicia deponere tenebantur, novam religionem admittebant, obligationem cupiditates coercendi sibi imponebant : qui vero non credebant, præjudicia sua sequebantur. Ergo.

Obj. 5°. Philo et Josephus Apostolis erant coætanei, ac proinde facta quæ in Novo Testamento referuntur non ignorassent : attamen nihil certum de illis dicunt, siquidem textus Josephi, qui profertur, a multis in dubium revocatur : ergo.

R. 1°. Philo prædicta facta ignorare potuit. Nam 1° sub Augusto probabilius scribebat : at verisimile est famam Christi usque ad Alexandriam, ubi Philo demorabatur, tempore Augusti non pervenisse. 2° Omnia fere ipsius opera versantur circa explicationem Veteris Testamenti et præcepta moralia : in hujusmodi vero operibus naturaliter locus non erat de miraculis Christi et Apostolorum loquendi; hæc enim miracula imperfecte ipsi primo innotescere debuerunt cum longe abesset, et probabiliter ex mendacibus Judæorum relationibus ea didicisset : ergo in ipsa hypothese quod post Tiberium scripserit, non mirum est si de factis quæ in Novo Testamento referuntur nihil dixerit. Aliunde ipsius silentium esset argumentum negativum : porro argumentum negativum contra rationes positivas prævalere non potest : ergo.

R. 2°. Nego min. Sic enim se habet celeberrimus Josephi textus, qui ut testimonium de miraculis Christi profertur, Antiq. lib. 18, cap. 4 : « Fuit autem hoc tempore Jesus, » vir sapiens, si tamen virum illum dicere deceat; erat » enim stupendorum operum effector et magister eorum » qui vera libenter excipiunt, ac multos quidem Judæos, » plurimos etiam Græcos ad se adduxit. Hic erat Christus; » cunq̄ue eum a primorum e nobis virorum accusatione

» cruci addixisset Pilatus, non tamen destiterunt qui ab » initio ipsum dilexerant. Apparuit enim eis tertia die re- » divivus, sicut propheta hæc aliaque quam plurima ad- » miranda de eo predixerant. Neque ad hanc usque diem » defecit denominatum ab eo Christianorum genus. » Unde sic. Authenticus est ille textus si decursu temporis operi Josephi insertus non fuerit : at rationabiliter dici non potest illum operi Josephi fuisse insertum, nam in omnibus reperitur exemplaribus etiam antiquissimis, sive impressis, sive manu scriptis; integer citatur, tanquam Josephi, ab Eusebio, a S. Hieronymo, Sophronio, Rufiniano, Sozomeno, Cedreno aliisque gravis ponderis auctoribus qui in diversis locis diversis utebantur exemplaribus, et eodem modo tamen prædictum textum legerunt : impossibile est autem in cunctis exemplaribus eum fuisse insertum, et nullum tamen suppositionis indicium unquam apparuisse : ergo. Vide longam hujus textus discussionem apud *Houtteville*, t. 2, et apud *Bailly*, de Vera Relig., t. 2.

Præterea, etiamsi concederetur hunc textum non esse authenticum, nihil contra nos sequeretur, sed, e contra, Josephi silentium facta Evangelica confirmaret, nam ignorare non potuit numerosam existere sectam hominum qui profitebantur se cujusdam Christi Jesu esse discipulos, illum ut Messiam a prophetis annuntiatum et a Judæis expectatum habebant, et miraculosa ejus opera ubique prædicabant : certe hæc naturaliter omittere non debuit; loquitur enim de Joanne Baptista ab Herode decollato, Antiq. lib. 18, cap. 7, et de Jacobo quem vocat fratrem Jesu qui dicitur Christus, lib. 20, cap. 8; eo ipso supponit se jam de Jesu locutum esse, et illum Jacobo fuisse celeberrimum; loquitur etiam de variis pseudomessiis qui hoc tempore prodierunt, ortum eorum, facta et finem describit : prorsus incredibile est casu fortuito Jesum sic prætermisisse, ut ne quidem verbum de operibus et discipulis ejus dixisset; silentium ejus evidenter affectatum esset. Ergo.

Inst. Eodem tempore plures auctores profani scripserunt et altum pariter servant silentium circa miracula Christi, licet aliquando de Christianis loquantur : at si miracula

Christi essent vera, ea non ignorassent, nec tacuissent: ergo.

R. 1°. Illud argumentum est negativum: ergo nullius est roboris adversus rationes positivas.

R. 2°. *Nego maj.* et dico, auctores profanos non omnino siluisse circa facta Evangelica; apud eos enim plurima leguntur quæ hæc facta mirum in modum confirmant. Sic 1° Suetonius, in Vita Vespasiani, cap. 4, testatur tempore Christi in toto orbe percubuisse famam de proximo Messiae adventu. « Percrebuerat Oriente toto, *inquit*, vetus et » constans opinio esse in fatis ut eo tempore Judæa pro- » secti rerum potirentur. » Idem ferme habetur apud Tacitum, Hist. lib. 5, c. 13. Philosophus Chalcidius, Commentario in Timæum Platonis, extraordinariam commemorat stellam quæ in nativitate Jesu Christi visa est a Magis; Tertullianus, in Apol. ad senatum Romanum, cap. 21, declarat stupendam solis eclipsim quæ moriente Christo accidit, paganis fuisse notissimam et in publicis archivis tunc esse consignatam: « Eum mundi casum re- » latum in arcanis vestris habetis. » Idem asserit Lucianus, apud Euseb., Hist. eccl. lib. 8. Celsus, Porphyrius, et præsertim Julianus Apostata, miracula Christi magicis artibus tribuunt: ergo illa saltem indirecte agnoscunt. Hæc et alia auctorum profanorum testimonia fusius legi possunt apud *Bullet, Hist. de l'établissement du Christianisme, tirée des seuls auteurs juifs et païens*, et apud *Houtteville*, t. 2.

Præterea, auctores profani facta Evangelica ignorare non potuerunt, siquidem fama eorum per orbem universum divulgabatur, innumeri homines ubique Christo nomen dabant, et ex Judæis vel paganis Christiani fiebant: at præfati auctores silentium non servassent circa talem errorem, quotidie latius serpentem et mundum universum inficientem, si ad illum confutandum rationes peremptorias habuissent: ergo silentium eorum facta Evangelica confirmaret.

Inst. Auctorum profanorum opera maxima ex parte perierunt: at in eis quæ perierunt forte peremptoria erant argumenta contra miracula Christi: ergo.

R. 1°. Modo objiciebant increduli auctores profanos omnino siluisse circa miracula Christi et Apostolorum; nunc dicunt periisse opera in quibus hæc facta refellebantur, sicque, pro more suo, sibi concordant religionis adversarii.

R. 2°. *Nego min.* Nam 1° cum hæc opera penitus sint ignota, nihil de illis affirmari potest; imo quo jure affirmant increduli argumenta in eis exstitisse contra miracula Christi et Apostolorum, dicere possumus splendida in illis fuisse testimonia in gratiam eorundem factorum. 2° Sancti Patres, et præsertim Origenes et Clemens Alex. plurima nobis transmiserunt fragmenta operum Celsi, Porphyrii et Juliani: in his fragmentis tam solidæ sunt quædam objectiones adversus religionem Christianam, ut nullas validiores impii adinvenire potuerint. Sancti Patres eas non dissimulant, sed illis ingenue et simpliciter expositis solide respondent: atqui non magis dissimulassent argumenta factis Evangelicis opposita, si quæ fuissent; opera enim quæ refellebant erant tunc publica et in manibus adversariorum: ea igitur truncare aut graviora eorum argumenta declinare ausi non fuissent. 3° Si in dictis operibus peremptoria exstitissent argumenta contra facta Evangelica, errore sic detecto, universus mundus ea velut fabulosa abjecisset: atqui mundus ea magis ac magis admisit et credidit, non obstantibus scriptis auctorum profanorum: nihil ergo erat in illis peremptorium adversus facta Evangelica. Unde concludendum est nihil solidum contra hæc facta dici potuisse. Ex diversis igitur objectionibus istis magis elucidatur propositionis nostræ veritas: constat igitur facta Evangelica omnimoda fide digna esse.

CAPUT SECUNDUM.

DE DIVINITATE RELIGIONIS CHRISTIANÆ.

Specialiter probaturi sumus religionem Christianam esse divinam, primum adversus Judæos, deinde adversus cæteros incredulos, quamvis utriusque generis probatio-